

FORSKNING OM TECKENSPRÅK

XI:2 —

Brita Bergman

**NÅGRA SATSTYPER
I DET SVENSKA TECKENSPRÅKET**

*Stockholms Universitet
Institutionen för Lingvistik*

**Redaktörer: Inger Ahlgren
Brita Bergman**

Brita Bergman

NÅGRA SATSTYPER I DET SVENSKA TECKENSPRÅKET*

*En tidigare version av den här uppsatsen presenterades vid Nordisk seminar: Tegnspråk og undervisning av døve barn, Trondheim 9-11 juni 1982 och kommer att publiceras i Schrøder, O-I, Tellevik, M. & M. Vogt-Svensden (utg): Tegnspråk og undervisning av døve barn. Trondheim: Tapir (i tryck).

Inom teckenspråksundervisningen och i viss mån i den knappa litteraturen om svenskt teckenspråk framhävs ibland betydelsen av en levande mimik för teckenspråket. Den som håller på att lära sig teckna uppmuntras att teckna med ett så uttrycksfullt ansikte som möjligt. Å andra sidan har man också påpekat att en överdriven mimik bör undvikas, en uppfattning som kommit till uttryck i Läroplan för grundskolan (Lgr 69 II:Spsk) där man som ett huvudmoment i den frivilliga teckenspråksundervisningen har "Övningar i syfte att bibringa eleverna vårdad plastik och mimik". Man har alltså observerat att döva barn som tecknar med varandra använder ansiktet annorlunda än hörande som talar med varandra och därav dragit slutsatsen att deras mimik bör "vårdas".

Att ansiktet spelar en viktig roll i teckenspråkskommunikationen framgår bl a av att mottagarens blick är riktad mot den tecknandes ansikte. Den som försöker avläsa teckenspråk genom att med blicken följa händernas rörelser avslöjar sig omedelbart som en nybörjare.

Även vid kommunikation på talat språk använder vi ansiktsuttryck i olika syften, både omedvetet och medvetet. De utnyttjas då i flera funktioner bland vilka följande kategorier finns: "illustrators" (illustrerande uttryck), "regulators" (samtalsreglerande uttryck) och "affect displays" (känslouttryck) (Ekman & Friesen 1969). Dessa olika typer av uttryck har uppenbarligen kommunikativa funktioner, men tillskriivs normalt inte språklig funktion, dvs de är inte element i språkets struktur.

När det gäller teckenspråk kan ansiktsuttryck emellertid även ha en rent språklig funktion. Det som vi i vardagligt tal lite slarvigt kallar teckenspråkets mimik visar sig vid närmare granskning vara ett rikt system av uttryck och rörelser hos

ansiktet (och huvudet) med funktion på flera språkliga nivåer. De kan ingå i lexikala enheter, dvs vara komponenter i tecken, och i språkets grammatik, dvs utnyttjas på morfologisk eller syntaktisk nivå.

De rörelser och positioner som munnen artikulerar har företrädesvis lexikal funktion - inte något fall av syntaktiskt utnyttjande har observerats i det svenska teckenspråket. Det är vid det här laget en välkänd företeelse att det finns tecken som har en oralt producerad komponent som tillsammans med den manuella komponenten utgör tecknet. Exempel på tecken med arbiträra orala komponenter från svenskt teckenspråk är VET-INTE, VERKLIGEN och STICKA-IVÄG; motiverade rörelser finns i BITA, IDISSLA och FÖRVANAD. Att munnen är artikulator i lexikala enheter har visats i bl a följande teckenspråk: amerikanska teckenspråket (Liddell 1977), svenska (Wikström 1979), norska (Vogt-Svendsen 1981), brittiska (Lawson 1982) och danska teckenspråket (Engberg-Pedersen, Hansen, Kjær Sørensen 1981).

Förutom att artikulera en komponent av tecken är munnen också i några fall tecknets enda artikulator, dvs vissa lexikala enheter produceras enbart oralt. En sådan grupp är de "orala adverbena" (Liddell 1977, Bergman 1982a). De används vanligtvis som samtidiga bestämningar till reduplicerade verbformer och har betydelser som 'normalt, avslappnat', 'slött, frånvarande', 'intensivt, med möda'. Vi har också några få exempel på självständiga orala tecken som inte har någon manuell komponent. Bland dessa finns ett tecken med betydelsen 'ja' (läpparna förs framåt en gång och tillbaka) och ett annat som betyder 'ljuga' (tungan förs mot insidan av kinden några gånger).

I motsats till munnen fyller ögonen däremot flera olika funktioner i teckenspråket: lexikal, syntaktisk och samtalsreglerande. Exempel på hur ögonen ingår i lexikala enheter hittar vi i pronomina där blickinriktningen ofta är den enda distinktionen mellan olika former (Baker & Cokely 1980, Engberg-Pedersen et al 1981, Bergman 1981). Dessutom är blickinriktning och ögonrörelser en komponent i många ikoniska tecken vars form är direkt eller indirekt motiverad av aktiviteter

där ögonen tänks delta: TITTA-SIG-OMKRING, SE-NED-PÅ ('förakta') och SOVA.

Syntaktiskt har ögonen en framträdande roll vid lokalisation (lokalisationsblick), dvs vid etablerandet av referenspunkter och vid deiktisk och anaforisk referens. Vidare har blinkningar (i samverkan med huvud- och kroppsrörelser) påvisats fungera som satsgränsmarkörer (Baker 1976, Baker & Padden 1978, Engberg-Pedersen et al 1981).

Ögonen har slutligen en utomordentligt central funktion vid samtalsreglerandet, dvs för de mekanismer som reglerar turtagandet (interaktionssignaler). Baker (1977) har för amerikansk teckenspråkskommunikation visat hur ögonkontakten mellan mottagaren och den tecknande reglerar samtalet och visar vems "tur" det är att yttra sig. Vissa preliminära observationer av svenska data tyder på att turtagande regleras på likartat sätt även vid svensk teckenspråkskommunikation. Vi har t ex sett hur den som inleder en tur tittar bort, dvs undviker ögonkontakt med mottagaren, utom när en direkt fråga ställs till mottagaren då ögonkontakten bibehålls under hela yttrandet.

I det föregående har några prov getts på hur olika delar i ansiktet kan ha olika språklig funktion. Vi ska nu komma in på det egentliga ämnet för detta anförande, nämligen ansiktsuttryckens och huvudrörelsernas betydelse för olika satsstyper. Detta har studerats i det amerikanska teckenspråket främst av Liddell (1977) och Baker & Padden (1978). Den här studien av det svenska teckenspråket har delvis inspirerats av deras undersökningar genom att resultaten föreföll stämma väl överens med våra observationer av svenskt teckenspråk och därmed kunde tas som hypoteser för analysen av svenska satsstyper. Det material som analyserats är i första hand videoinspelade monologer och samtal¹⁾ men direkta observationer i naturliga samtalssituationer har också gjorts. Resultaten har diskuterats med den grupp döva studerande som läste tecken-

---

¹⁾ SDR har välvilligt ställt sådant material till vårt förfogande genom att vi fått möjlighet att analysera inspelningar gjorda inför SDR:s teckenspråkstest (för sökande till tolkutbildningen vid Västanviks folkhögskola).

språk vid Stockholms universitet 1981.

Genom språket har vi möjlighet att delge andra våra erfarenheter, tankar och känslor. Vi kan med dess hjälp göra ut-sagor om oss själva och omvärlden, begära information från andra och försöka påverka deras beteende. Dessa olika funk-tioner i språket kommer till uttryck i olika typer av satser: påstående, frågor, uppmaningar. Hit brukar man också föra jakande och nekande satser. Att ha dessa olika typer av satser antas vara ett universellt drag hos mänskliga språk och man har inte belagt något exempel på språk som saknar dem.

Språk skiljer sig inte i fråga om vad de kan uttrycka, bara hur de gör det. Det betyder alltså att det kan finnas flera sätt att bilda olika satstyper på, men att typerna återfinns hos alla språk. Ser vi t ex på skillnaden mellan en påstående-sats och en frågesats så kan den markeras genom olika ordföljd. Jämför de svenska satserna "du är döv" och "är du döv(?)". På-ståndet har predikats verbet efter subjektet (rak ordföljd) medan frågan har predikatet före subjektet (omvänd ordföljd, inversion). Ett annat sätt att bilda frågesatser är genom att utnyttja en särskild intonation men med rak ordföljd. I skrift symboliseras denna intonation av ett frågetecken: "du är döv?". Ett tredje tillvägagångssätt uppvisar japanskan som markerar fråga med en speciell frågepartikel "ka". Detta kan jämföras med svenska satser som "du är väl döv(?)" och "du är döv va(?)". Svenska teckenspråket utnyttjar ansiktsuttryck och huvud-rörelser i likhet med exv det amerikanska teckenspråket och det danska (Engberg-Pedersen et al 1981).

Låt oss utgå från ett enkelt påstående nämligen det som be-tyder 'du är döv'. På svenska teckenspråket använder vi två tecken i den satsen: }Lſ %cLſ • ('döv') och Lſ ('du'). För att underlätta för dem som inte känner till teckenskriften använder jag i det följande en internationellt spridd kon-vention att i tryck låta tecken symboliseras av ord skrivna med versaler¹⁾. Dessa ord ska endast betraktas som ett slags

---

¹⁾ För en utförlig beskrivning av teckentranskriptionen se Bergman 1982b.

etiketter eller namn på tecknen. Tecknet }L̂%oL̂• har fått namnet DÖV/STUM på svenska och betyder 'döv, döv person'. Snedstreck (/) mellan DÖV och STUM anger att tecknet är en sammansättning. Teckenspråkssatsen kan alltså skrivas med teckenskrift

(1) }L̂%oL̂• L̂

eller med teckentranskription med svenska namn på tecknen:

(2) DÖV/STUM DU

Låt oss nu fortsätta med att göra en fråga med betydelsen 'är du döv' - en fråga som för övrigt är mycket vanlig då den ofta är öppningsfras till samtal på teckenspråk där parterna inte sen tidigare känner varandra. Den här typen av frågor kallas ja/nej-frågor, alltså sådana frågor som kan besvaras med "ja" eller "nej" (eller med "jo" om frågan är nekande). Även i den här satsen ingår DÖV/STUM och DU och i samma ordning som i påståendesatsen varför den skulle kunna skrivas som (2) ovan. Men då ser det ut som om det inte finns någon skillnad mellan påståendet och frågan vilket i så fall är en brist hos själva transkriptionen ty i verkligheten är det aldrig svårt att skilja satserna åt. Det beror på att i frågan ingår flera artikulatorer och ett mer utförligt sätt att återge satsen är med följande transkription:

(3)	ögonbryn	upp	—————↑
	kropp	fram	—————↑
	huvud	fram	—————↑
	ögon	(+K	—————↑)
	händer	DÖV/STUM	DU ———↑
	mun	(DÖ	V ———↑)

För att sekvensen DÖV/STUM DU skall uppfattas som en fråga fordras alltså att huvud och kropp förts framåt och att ögonbrynen är höjda. Dessa tre kroppsdelars samtidiga artikulation utgör tillsammans det som Liddell (1977) kallar en "non-manual grammatical signal" eller "non-manual grammatical

marker" (icke-manuell grammatisk signal eller markör). Fråge-
markören utförs samtidigt med de i satsen ingående tecknen.
(4) visar hur vi kan transkribera en frågesats. "f" symboli-
serar de tre icke-manuella komponenterna som ingår i fråge-
markören. (Det kan jämföras med frågetecknets funktion i skrift
när rak ordföljd används - en grafisk symbol för satsens in-
tonationsmönster.) Den heldragna linjen anger markörens dura-
tion:

$$(4) \quad \frac{\text{DÖV/STUM}}{\text{DU}} \quad \overset{f}{\text{DU}}$$

Det finns även en manuell markering av frågesatsen, i (3)
symboliserad av den heldragna linjen efter "DU". Den avser
att visa att det sista tecknet i en frågesats hålls kvar
längre än i motsvarande påståendesats. I beskrivningen i (3)
ingår även ögon (blickinriktning) och mun. De är satta inom
parentes eftersom de inte är en del av själva frågemarkören,
men noteras alltid i det transkriptionssystem vi använder.
"+K" anger ögonkontakt med den tilltalade. Munnen slutligen
har transkriberats som "DÖV $\square$ —". Detta för att ange att
man inte har motsvarande svenska ord ("döv du") när man utför
tecknen. Om munnen alls deltar i denna sats så markeras
endast ordbilden "döv" med "v"-formen (en labio-dental) kvar
under DU-tecknet.

Den markör av ja/nej-frågan som beskrivits ovan är den mest
fullständiga formen. Det är emellertid inte alltid den utförs
i sin helhet med alla komponenterna. Det förekommer t ex att
den reduceras till enbart höjda ögonbryn (plus den längre
durationen hos sista tecknet).

En ja/nej-fråga kan även signaleras rent icke-manuellt (av
höjda ögonbryn och lätt framåtböjt huvud) utan att alls åt-
följa några tecken. "Menar du det?" är ett exempel på vad
vi kan säga på svenska i motsvarande situation.

Den jakande påståendesatsen (2) är alltså omarkerad på det
sättet att den saknar icke-manuella signaler. Den satsen kan
negeras med hjälp av en samtidigt utförd signal, nämligen att

huvudet vrids i sidled, dvs med huvudskakning. Den kan då skrivas på följande sätt:

(5) $\frac{\text{neg}}{\text{DÖV/STUM}} \text{DÜ}$

Dess svenska översättning blir då "Du är inte döv" och vi ser här att svenskan använder ett särskilt ord för att negera satsen. Även teckenspråket har en manuell lexikal enhet INTE men hur den används är inte undersökt. En användning verkar dock vara för emfas och då står det företrädesvis finalt.

Det är viktigt att notera den icke-manuella signalens position i ett yttrande. Om man på frågan (4) "är du döv?" svarar nekande kommer negationen först, följd av en jakande påståendesats.

(6) neg, HÖRANDE JAG

Den kan översättas till svenska med "Nej, jag är hörande". Jämför detta med satsen

(7) $\frac{\text{neg}}{\text{HÖRANDE}} \text{JAG}$

som översätts med "Jag är inte hörande".

Inte bara påståendesatser utan också frågor kan förstås negeras. Frågesatserna utnyttjar samma signal för negation som påståendesatserna och det gör att vi här får två samtidiga icke-manuella grammatiska markörer.

(8) $\frac{\text{neg+f}}{\text{DÖV/STUM}} \text{DÜ}$

Samtidigt som huvudet är fört framåt som i frågemarkören ska det också skakas i sidled för att markera negationen. Den svenska översättningen blir här "Är du inte döv?" och är markerad som fråga genom inversionen och nekande genom "inte".

Det finns också en grammatisk markör som signaleras genom att huvudet böjs upp och ner dvs med nickningar. Baker (1980) beskriver vad hon kallar "asserted statement" vilket betyder

ungefär försäkrande eller bekräftande påstående.¹⁾ Den nickande rörelsen börjar vanligen innan de manuella aktiviteterna påbörjas och fortsätter sedan hela satsen. Den här markören kallas av Baker "nodding" i enlighet med dess form (inte "ass" efter funktionen) och den får här heta "nick". - I övrigt har jag försökt att ge markörerna namn efter den funktion de har, dvs enligt den typ av sats de markerar och inte enligt formen.

(9) $\frac{\text{nick}}{\text{DÖV/STUM HAN}}$

(9) är således ett bekräftande påstående och kan översättas med "ja, han är döv". Skillnaden mellan de två påståendetyperna (2) och (9) är kanske inte så påtaglig men i en frågesats ser vi desto tydligare hur "nick" påverkar betydelsen.

(10) $\frac{\text{nick+f}}{\text{DÖV/STUM DU}}$

Vi kan kalla satstypen fråga om bekräftelse och översätta med "Du är väl döv (eller hur)?". Det är alltså en fråga som man väntar sig ska bli jakande besvarad.

De frågesatser som hittills har nämnts är samtliga ja/nej-frågor. Det finns emellertid ytterligare en typ av fråga, nämligen frågeordsfrågan. Den har fått sin beteckning av de speciella frågeord som ingår i dessa frågor, ord som "vad", "vilken", "varför", "vem", "var", "när", "hur" och kallas ibland "v-frågor" (engelska "wh-questions").

(11) $\frac{\text{v-f}}{\text{VEM HAN}}$

"Vem är han?" eller "Vem är det där?" är svenska motsvarigheter. "v-f" står här för en grammatisk signal vars viktigaste komponent är de sammandragna ögonbrynen. Baker (1980) anger även att axlarna kan vara uppdragna (samma observation gjord i brittiskt teckenspråk, Woll 1981) och att huvudet kan lutas åt något håll. Jag har funnit dessa komponenter också i svenska teckenspråket och ytterligare en, nämligen att hakan förs framåt-uppåt. Dessutom dras vanligen överläppen upp i svenska

---

¹⁾ Liddell (1977) har identifierat fyra olika typer av nickande rörelser med olika funktion, men jag har inte undersökt i vad mån hans observationer kan tillämpas på svenska teckenspråket.

teckenspråket.

I (11) används en interrogativ form "VEM" men frågeordsfrågan kan också markeras med enbart den icke-manuella markören:

$$(12) \frac{v-f}{\text{HUR-MÅNGA}}$$

(Bindestreck mellan ord i teckennamnen anger att det är ett tecken.) I det här fallet är det inte det vanliga MÅNGA där de spelande uppåtriktade händerna förs utåt varsin sida ($\text{^Y Y ^ \lessgtr}$) utan där de hålls still och gör spelande rörelser ($\text{^Y Y ^ \text{m}}$). Ytterligare ett exempel:

$$(13) \frac{v-f}{\text{KLOCKA}}$$

Den här frågan betyder inte 'hur mycket är klockan' som man kanske först tror utan 'hur dags', 'vid vilken tid'.

Baker & Padden (1978) och Baker (1980) har beskrivit konditionala satser i amerikanskt teckenspråk. Denna typ av sats har två delar: först anges villkoret och sedan resultatet av detta villkor. Den grammatiska markören för villkorsdelen består av höjda ögonbryn i kombination med att huvudet lutar åt något håll och att kroppen eventuellt lutar åt samma håll. (Jag har inte funnit något exempel på att huvud och kropp förs framåt, vilket kan bero på att det då uppfattas som en fråga.) Den delen följs av en kort paus i vilken flera av de icke-manuella komponenterna ändras och intar de positioner som fordras för den sista delen av satsen.

$$(14) \frac{\text{kond}}{\text{DU SJUK}}, \text{ STANNA-KVAR}$$

På svenska skulle vi säga "Om du är sjuk (så) får du stanna kvar" eller "Är du sjuk, måste du vara kvar" eller något liknande. Om den sista delen är en fråga riktad till mottagaren markeras det med ögonkontakt och genom att huvudet förs framåt och sista tecknet hålls längre än normalt.

$$(15) \frac{\text{kond}}{\text{DU SJUK}}, \frac{f}{\text{STANNA-KVAR}}$$

På svenska kan vi här använda en annan ordning på satserna:

"Stannar du kvar, om du är sjuk?".

Följande exempel på konditional sats är ett av de tydligast markerade vi hittat i vårt videomaterial. Sammanhanget är att en döv mamma försöker föbjuda sitt döva barn att leka på landsvägen, dock utan att lyckas. Till sist beskriver mamman bilen som ett monstrum med lyktorna till ögon och kofångaren till mun och som kan äta upp flickan:

(16) $\frac{\text{BIL KOMMA-v-c}}{\text{SE DU}} \frac{\text{GÅ-c-m}}{\text{kond}}$, SLUKA-m SVALJA¹⁾

"Om det kommer en bil och ser dig gå här, så slukar den dig och äter upp dig".

Även när det bokstaverade tecknet O-M används, som alltså är ett lån från svenskan, så utnyttjas den icke-manuella markören:

(17) $\frac{\text{O-M JAG KOMMA-DIT-c-m}}{\text{kond}}$, VAD LÄRA-SIG MIG, VAD

Sammanhanget är här att en döv berättar om skoltiden och om en lärare som var omöjlig att avläsa: "Om jag går dit, vad lär jag mig, vad?"

Den sista delen av (17), dvs VAD LÄRA-SIG MIG, VAD har inte den vanliga frågeordsfrågemarkören med hopdragna ögonbryn utan har istället höjda ögonbryn (se sid 59). Detta är lite märkligt med tanke på att satsen rymmer tecknet VAD som annars ofta ingår i frågeordsfrågor. Baker (1980) har observerat denna kombination i det amerikanska teckenspråket och funnit att den är utmärkande för retoriska frågor. Den retoriska frågan är endast till formen en fråga, men är inte avsedd att fungera som en fråga till den tilltalade eftersom talaren själv ämnar svara på den. Vi kan låta den symboliseras av "r-f" och kan nu återge satsen i (17) på ett utförligare sätt:

(18) $\frac{\text{O-M JAG KOMMA-DIT-c-m}}{\text{kond}}$, $\frac{\text{VAD LÄRA-SIG MIG, VAD}}{\text{r-f}}$

Den sista av de icke-manuella grammatiska markörerna som jag studerat är den som anger att ett satsled är topikaliserat.

---

¹⁾ Små bokstäver efter teckennamnen betecknar de positioner framför den tecknande som används vid lokalisation (efter Engberg et al 1981; se även Bergman 1982b).

ögon- bryn	upp									
kropp										
huvud	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)	hö vrid (fram vrid)
ögon	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇
händer	-K	+K	-K	+K	-K	+K	-K	+K	-K	+K
vänster	VAD	O-M	JAG	KOMMA-DIT-c-m	VAD	LÄRA-SIG	MIG	VAD		
mun	VAD	OM	KOMMER	VAD	LÄR	MIG	VAD			
uttryck										
över- sättin	Vad då för? Om jag går dit, vad lär jag mig, vad?									

Fig 1) Utförlig transkription av ex (18) sid 58.

O-M JAG KOMMA-DIT-c-m, VAD LÄRA-SIG MIG, VAD
 kond r-f

K = ögonkontakt med mottagaren   ◇ = ögonen vidgade
 v = blinkning   × = ögonen smala

Med topik (av engelska "topic") avses det som ett yttrande handlar om, dess ämne, och det som utsägs om ämnet kallas kommentar (eng "comment"). Topik föregår kommentaren och står som regel först i satsen. Det är dessutom markerat med höjda ögonbryn, huvudet lutat åt något håll och - om ögonen inte behövs för andra språkliga ändamål - ögonkontakt med mottagaren (Baker 1980).

(19) $\frac{t}{P-E-R}$, VARA-EXPERT-PÅ RITA 1)

"Per, han är duktig på att rita" är en av flera möjliga svenska översättningar av (19).

Följande två yttranden är gjorda av samma person under ett samtal om skoltiden:

(20) $\frac{t}{LÄRA-SIG}$, FINNS INTE 2)
"Lärde mig något gjorde jag inte."

(21) LÄRA-SIG FINNS INTE
"Jag lärde mig inget."

Sista tecknet i det topikaliserade ledet har längre varaktighet än ett icke-topikaliserat led genom att handen hålls kvar i tecknets slutskede vilket gör att det uppstår en paus mellan topik och kommentar (representerad av kommatecknet i transkriptionen). I figur 2 på sidan 61 finns en transkription av (20) och (21) med tider angivna. Där framgår det att det topikaliserade ledet i (20) utförs på dubbelt så lång tid, 0.48 sek, som motsvarande omarkerade led i (21) som tar 0.20 sek. Även övergångstiden, från att LÄRA-SIG är avslutat till att FINNS INTE påbörjas, är längre i (20) än (21): 0.48 resp 0.28 sek.

Jämför satserna (22) och (23):

(22) $\frac{\text{neg}}{DÖV/STUM HAN}$
"Han är inte döv."

(23) $\frac{t}{DÖV/STUM}$, $\frac{\text{neg}}{HAN}$
"Döv är han inte."

---

1) Bindesträck mellan bokstäverna anger bokstavering.

2) Bågen anger kontraktion, dvs att tecknen är sammandragna.

Vi ser här att ett led som topikaliserats i en negerad sats inte samtidigt åtföljs av negationsmarkören. Detta är rimligt då ju topikaliseringens syfte är att presentera yttrandets ämne vilket då inte bör negeras när det omtalas. Däremot är kommentaren sedan negerad. (Samma observationer har gjorts i amerikanskt teckenspråk, Liddell 1977.)

I det föregående har nio olika typer av satser som alla markeras med icke-manuella signaler beskrivits. Jag visade inledningsvis att munnen och blickriktningen har språklig funktion i teckenspråket och här har vi nu också sett prov på hur ögonbrynen (tillsammans med huvud- och kroppsrörelser) har en framträdande syntaktisk funktion. Mycket av det som vi ibland lite slarvigt kallar mimik är således regelmässigt förekommande element i den språkliga strukturen. Det var kanske detta som Oskar Österberg hade i åtanke när han i inledningen till den äldsta svenska teckenboken (1916) skrev att det finns personer som

"böra öva kontroll över sin mimik, så att den icke går över de gränser som teckenspråket som ett fast språk uppdrager".

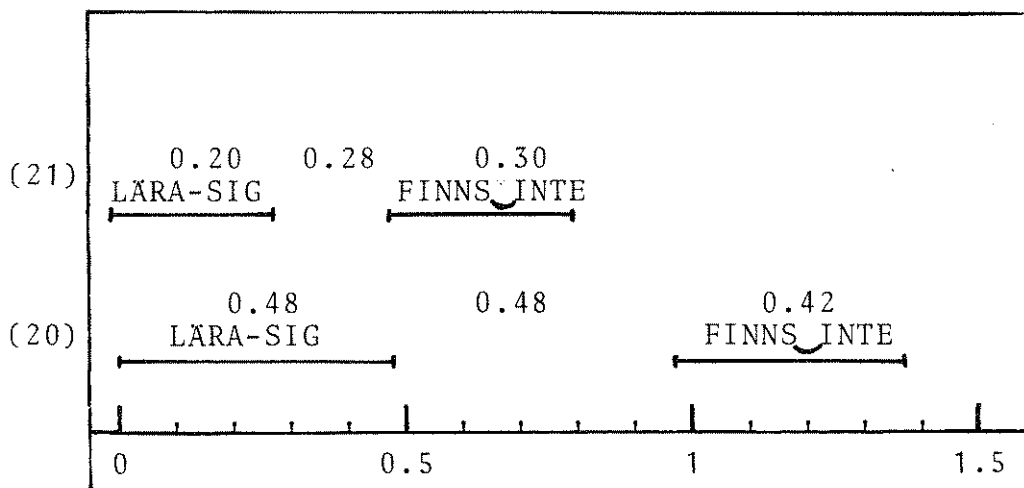

Fig 2) Exempel (20) och (21) med tecknens duration i sekunder.

I serien FORSKNING OM TECKENSPRÅK (FOT) har hittills följande nummer utkommit:

I	1976	Ahlgren, I:	Rapport om planering och förarbete i projektet "Tidig språklig kognitiv utveckling hos döva och gravt hörselskadade." 32 sid.	20:-
*II	1978	Bergman, B:	The first national symposium on sign language research and teaching.	
		Ulfsparré, S:	Teaching sign language to hearing parents of deaf children.	
		Ahlgren, I:	Early linguistic cognitive development in the deaf and severely hard of hearing. 15 sid.	
*III	1979	Bergman, B:	Dövas teckenspråk - en inledning. 43 sid.	
*IV	1978	Bergman, B:	Current developments in sign language research in Sweden. 7 sid.	
*V	1979	Ahlgren, I:	Om språkutveckling hos hörande och döva. 12 sid.	
VI	1980	Ahlgren, I:	Projektet "Tidig språklig kognitiv utveckling hos döva och gravt hörselskadade.": Arbetsätt och erfarenheter. Döva barn och vuxna döva. 28 sid.	20:-
VII	1980	Ahlgren, I:	Döva barns teckenspråk. 26 sid.	20:-
VIII	1982	Wallin, L:	Sammansatta tecken i svenska teckenspråket. 27 sid.	20:-
IX	1982	Ozolins, B:	Lördagsskolan 1977-1978 20 sid.	20:-
X	1982	Bergman, B:	Teckenspråkstranskription. 43 sid.	20:-
*XI	1982	Bergman, B:	Sign Typology. 21 sid. Verbs and Adjectives: Some Morphology Processes in Swedish Sign Language. 13 sid. On Localisation in the Swedish Sign Language. 13 sid. Några satstyper i det svenska teckenspråket. 17 sid.	
XI:2	1982	Bergman, B:	Några satstyper i det svenska teckenspråket. 17 sid.	20:-
XII	1982	Svartholm, K:	Döva och samhällets skrivna språk. En forskningsöversikt och en tillbakablick. 70 sid.	30:-
XIII	1984	Ahlgren, I:	Döva barn och skriven svenska. 43 sid.	25:-

*XIV	1984	Bergman, B:	En jämförelse mellan dynamiska och statiska satser i svenska och teckenspråk. 14 sid.	
		Bergman, B & L, Wallin:	Verb och adjektiv: Några morfologiska processer i svenska teckenspråket. 12 sid.	
		Ahlgren, I:	Persondeixis i svenska och i teckenspråk. 11 sid.	
XV	1987	Thurén, L:	Döva i Sverige - en delkultur? 22 sid.	20:-
XVI	1989	Hedberg, T:	Persontecken. Deras härkomst, bildnings-sätt och användning. 63 sid	30:-
XVII	1992	Bergman, B:	Teckenspråket – Ett svenskt minoritetsspråk	10:-
XVIII	1994	Mesch, J:	Dövblindas teckenspråk. En pilotstudie	30:-

VIDEOGRAM

I	1981	Bergman, B & L-Å, Wikström:	Svenska handalfabetet och bokstaverade tecken. (Svartvitt, utan ljud) 49 min. Kopieringskostnad 100:- plus kassettkostnad	
			Tryckt supplement till Videogram I med innehållsbeskrivning. 15 sid.	10:-
II	1985	Wallin, L:	Icke-manuell anaforisk referens i svenska teckenspråket. (Färg, med tolkning till svenskt eller engelskt tal) 126 min. Kopieringskostnad 100:- plus kassettkostnad	
			Tryckt supplement till Videogram II med innehållsbeskrivning. 11 sid.	10:-
			Printed supplement for the video 'Non-manual anaphoric reference in Swedish Sign Language'. 12 pp.	10:-

Nya häften i FOT-serien aviseras i de nordiska dövtidningarna. Beställningar sänds till: Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik, 106 91 Stockholm.
(Tel. 08 - 16 23 47; texttelefon 08 - 15 81 13)
Faktureringsavgift och porto tillkommer.

Häften får kopieras under förutsättning att också omslagssidan kopieras.

* Numret är slut.

ÖVRIGT

- Ahlgren, I & B Bergman (eds): Papers from the first international symposium on sign language research. Leksand: SDR, 1980. 299 pp. 30:-
- Ahlgren, I & H Björneheim: Tvåspråkighet och dövlarutbildning.
Ahlgren, I: Lingvistik och språkundervisning. Särtryck ur Nordisk tidskrift för dövundervisningen, nr 1, 1981. 17 sid. 10:-
- Bergman, B: Studies in Swedish Sign Language (Sammanfattning av FOT nr III, X och XI) 1982. 30 sid. 20:-
- Brennan, M: Word Formation in British Sign Language. University of Stockholm 205 pp. 75:-

REFERENSER

- Baker, C. (1976): Eye-openers in ASL. California Linguistics Association Conference Proceedings. San Diego State University.
- Baker, C. (1977): Regulators and turn-taking in American Sign Language discourse. I L. Friedman (Ed.), On the other hand. New York: Academic Press.
- Baker, C. (1980): Sentences in American Sign Language. I C. Baker & R. Battison (Eds.), Sign language and the deaf community. Essays in honor of Willian C. Stokoe. National Association of the Deaf (USA).
- Baker, C. & Cokely, D. (1980): American Sign Language: a teacher's resource text on grammar and culture. T.J. Publishers, Inc., Silver Spring, Md.
- Baker, C. & Padden, C. (1978): Focusing on the non-manual components of American Sign Language. I P. Siple (Ed.), Understanding language through sign language research. New York: Academic Press.
- Bergman, B. (1981): Pronomen. Föreläsningsanteckningar, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. (Stencil)
- Bergman, B. (1982a): Verbs and adjectives: morphological processes in Swedish Sign Language. I J. Kyle & B. Woll (Eds.), Language in sign: An international perspective on sign language. London: Croom Helm Ltd.
- Bergman, B. (1982b): Teckenspråkstranskription. Forskning om teckenspråk nr X. Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik.
- Ekman, P. & Friesen, W. (1969): The repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usage, and coding. Semiotica, 1969 I (1), 49-98.
- Engberg-Pedersen, E., Hansen, B. & Kjær Sørensen, R. (1981): Døves tegnsprog. Træk af dansk tegnsprogs grammatik. København: Arkona.
- Lawson, L. (1982): Multi-channel signs. I J. Kyle & B. Woll (Eds.), Language in sign: An international perspective on sign language. London: Croom Helm Ltd.
- Liddell, S.K. (1977): Non-manual signals in American Sign Language: A many layered system. I W.C. Stokoe (Ed.), Proceedings of the first national symposium on sign language research and teaching. Chicago.

Läroplan för grundskolan, Lgr 69 II: Spsk, Specialskolan för syn-, hörsel- och talskadade. Stockholm: Skolöverstyrelsen. 1970.

Vogt-Svendsen, M. (1981): Tegn med fast oral komponent. Hovedoppgave ved Statens Spesiellærerhøgskole, Hosle, Norge.

Wikström, L-Å. (1979): Lip movements in the Swedish Sign Language. Unpublished paper presented at the First International Symposium on Sign Language Research, Skepparholmen, Sweden.

Woll, B. (1981): Question structure in British Sign Language. I B. Woll, J. Kyle & M Deuchar (Eds.), Perspectives on British Sign Language and deafness. London: Croom Helm Ltd.

Österberg, O. (1916): Teckenspråket. Uppsala.